

Ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van Woning Goethals in Gent (Ledeborg)

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het ministerieel besluit van 1 februari 2019 tot voorlopige bescherming als monument van Woning Goethals in Gent (Ledeborg);

Gelet op het openbaar onderzoek dat gehouden is van 18 februari 2019 tot en met 19 maart 2019 en waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van Woning Goethals aantoont;

Overwegende dat Woning Goethals als monument architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De Woning Goethals uit 1968-1969 is één van de eerste en meest spraakmakende realisaties van het architectenbureau BARO (Bureau voor Architectuur en Ruimtelijke Ordening) dat in 1967 werd opgericht door Eric Balliu (1936-2012) en Johan Baele (1943). Tussen 1967 en 1975 bouwden zij, vaak in samenwerking met interieurarchitecten en beeldend kunstenaars, een 50-tal woningen in België en Italië maar ook winkelcomplexen, schoolgebouwen en een vakantiedorp. Beiden opgeleid als architect aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Gent, werden Balliu en Baele beïnvloed door zowel het modernisme uit het interbellum als het brutalisme. De Woning Goethals is een representatief voorbeeld van de tientallen woningen die BARO eind jaren zestig en begin jaren zeventig realiseerde.

Modernistisch bij de Woning Goethals zijn het gebruik van inpandige buitenruimtes, de gescheiden circulatie voor werken en wonen, en het gebruik van buitentrappen en pilotis, evenals de vloeiende ruimtewerking met een minimum aan binnendeuren. De modernistische principes werden echter steeds kritisch benaderd. Zo gaf BARO de voorkeur aan polyvalente, vrije ruimtes in plaats van een strikt functionalisme, en de volgens hen te ver doorgedreven transparantie van de modernistische architectuur ruilden ze in voor meer gesloten buitengevels die inspeelden op de lokale situatie en de nood aan privacy.

Brutalistisch is de gedurfde opeenstapeling van volumes en het naakte, zogezegd eerlijke materiaalgebruik (veelal zichtbaar beton en ruw baksteenmetselwerk) die ze met veel bravoure toepasten. Voor BARO was dit eerlijke en ook contrastrijke materiaalgebruik (ruw en glad beton, bakstenen en witte muren, marmer en hoogpolige wollen vloerbekleding) een manier om het modernisme te verzoenen met de traditionele architectuur en om zo aansluiting te zoeken met de bewoners.

In dit centraal stellen van de mens en de maatschappij sluit BARO expliciet aan bij het structuralisme maar deze betrachting kadert meer algemeen ook in de zoektocht naar een betekenisvolle rol voor architectuur in de opbouw van de stad en de maatschappij, een zoektocht die een sterke impuls kreeg door de revolutie van mei '68.

Het brutalistische exterieur van de Woning Goethals bleef – in tegenstelling tot dat van andere spraakmakende realisaties van BARO – vrij gaaf bewaard en daarom heeft dit pand nog een relatief hoge herkenbaarheid. In het interieur is die herkenbaarheid veel lager maar de essentie van de planindeling rond een centraal dakterras met splitlevelorganisatie is wel nog aanwezig.

De Woning Goethals past ook in de typologische geschiedenis van de rijwoning. Die werd na de Tweede Wereldoorlog meer en meer ontworpen in functie van het bezit van een personenwagen. Representatief is de toepassing van de bel-etage met het woongedeelte op de eerste verdieping, gecombineerd met een meer uitzonderlijk toegepast splitlevelprincipe om zo de niveaoverschillen te overbruggen. Door het dieper en verhoogd (op pilotis) inplanten van de rechtertravee werd de traditionele inplanting van de rijwoning aan de rooilijn bijna volledig verlaten,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen definitief beschermd als monument:

Woning Goethals, Hundelgemsesteenweg 220 in Gent (Ledeberg), bekend ten kadaster: Gent, 20ste afdeling, sectie A, perceelnummer 351A4.

De definitief beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de definitief beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft architecturale waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

Woning Goethals is een brutalistische bel-etagewoning met winkelruimte en bureau uit 1969, gelegen aan de Hundelgemsesteenweg en vlakbij de verhoogde autosnelweg E17 en de spoorlijnen Gent-Antwerpen en Gent-Wetteren. Omwille van deze drukke ligging en de aanwezigheid van verhuurde autogarages en een magazijn achter de woning, voorzag het architecturale concept in een naar binnen gerichte woning van drie bouwlagen met geïntegreerde binnentuinen en terrassen, en met gerichte zichten op de straat.

Woning Goethals is een rijwoning maar doordat de rechtertravee dieper op het perceel is ingeplant, op hoge pilotis, ontstaat de indruk van een halfopen bebouwing. In dwarsdoorsnede bestaat de woning uit drie volumes van verschillende hoogte, elk met een plat dak dat is uitgewerkt als terras of tuin. Het centrale deel is slechts één bouwlaag hoog waardoor zenitaal licht de woning kan binnendringen. Voor- en achteraan is het volume hoger opgetrokken (respectievelijk twee en tweeneenhalve bouwlagen), evenals naast de centrale daktuin aan de zijgevel waar de trappen zich bevinden. Het achterste volume vormt een splitlevel ten aanzien van de rest van de woning.

Op de begane grond bevindt zich vooraan een gevelbrede ruimte die toegankelijk is vanaf de zijgevel. Een gang en een kleine trap geven toegang tot de ruimte achteraan, die een halve verdieping lager ligt.

Een betonnen buitentrap tegen de zijgevel leidt naar de voordeur van de woning op de eerste verdieping. De inkomhal bevindt zich in het lager gelegen achterdeel van de woning dat ook de living met haardhoek bevat. De inkomhal geeft via een kleine trap naast de centrale daktuin ook toegang tot de keuken en eethoek vooraan die aansluiten op het terras met plantenbak aan de straat. Door de strategisch geplaatste vensters heeft men vanuit die

eethoek en keuken zowel een zicht op de straat als op een binnentuin, centraal gelegen op deze verdieping.

Op de tweede verdieping bevindt zich aan de straatzijde een solarium of dakterras dat vanaf de eerste verdieping bereikbaar is met een betonnen buitentrapp aan de zijgevel. Daarna volgt een vide die de centrale daktuin van daglicht voorziet. Deze vide is aan drie zijden afgeboord met plantenbakken. Achteraan de woning bevindt zich op deze verdieping het nachtgedeelte met een gang, slaapkamers, de met een koepel verlichte badkamer en een WC. Dit achtergedeelte is ten noorden uitgebouwd boven een doornit.

Woning Goethals heeft een sculpturale voor- en zijgevel die gekenmerkt worden door donkere, bruin genuanceerde mangaanbaksteen in halfsteens verband, gecombineerd met glad bekiste betonnen elementen zoals (uitkragende) balken, buitentrappen, panelen, pilotis en de brievenbus. In het beton zijn speelse accenten aangebracht zoals het cirkelvormig venster op de begane grond, het getrapte keukenvenster onder de buitentrapp en de kwartholle hoekafwerking bovenaan. Het metselwerk vertoont eveneens decoratieve accenten zoals de afwerking van de centraal geknikte schermgevel aan de straatzijde met overhoeks geplaatste bakstenen en de kwartronde hoekafwerking van het achterste volume dat bovenaan uitloopt in een ronde schouw met betonnen bekroning. Ook de andere ronde schouwen vormen een speels accent. De achtergevel is uitgewerkt in dezelfde materialen maar, in vergelijking met de voor- en zijgevel, eerder sober en vlak. De zijgevel van de naburige woning die aansluit op de binnentuin, is volledig bekleed met dezelfde baksteen.

De rechthoekige vensteropeningen zijn gevarieerd (voornamelijk verticaal maar ook horizontaal en vierkant) en soms gekoppeld tot een geometrische figuur, bijvoorbeeld bij de keuken in de voor- en zijgevel en bij de kinderslaapkamers in de achtergevel. De vensters zijn ingevuld met geschilderde stalen ramen. Een glazen deur geeft toegang tot de buitentrapp van het solarium.

De interieurafwerking bewaart brutalistische kenmerken, in de eerste plaats de betonnen plafonds met ronde uitsparingen voor verlichting, de bakstenen muren, en op de begane grond de eenvoudige vloerbedekking (geglazuurde splijttegels en silexdallen). Andere oorspronkelijke interieurelementen zijn terug te vinden in de inkomhal: de WC-deur met bovenlicht, de matglazen deur naar de living en vooral de vestiairekast met ronde spiegel. In de haardhoek is de betonnen open haard bewaard met opbergvakken aan weerszijden en betonnen zitbanken. Het solarium vooraan heeft een gemetste buitenbarbecue.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden. Elke aanpassing of nieuwe functie moet de beschermde erfgoedwaarde, -kenmerken en -elementen respecteren en ondersteunen. Bewaren gaat daarbij voor op vernieuwen. Dit veronderstelt in de eerste plaats vakkundig onderhoud en conserverende ingrepen. Indien restauratie of vervanging noodzakelijk blijkt, is het aangewezen de historische toestand te hernemen, indien nodig op basis van bouwhistorisch onderzoek. Daarnaast vereist elke beheersdaad een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij de impact op de volledige site met al z'n componenten wordt afgewogen;
- 2° met betrekking tot het exterieur beoogt de bescherming het behoud van het brutalistische karakter, in het bijzonder van de voor- en zijgevel, dat gevormd wordt door het zichtbare beton en ruwe metselwerk en de opeenstapeling van volumes. Belangrijk voor de herkenbaarheid is ook het behoud van de schoorstenen en de vensters met het originele stalen schrijnwerk;
- 3° met betrekking tot het interieur beoogt de bescherming het behoud van de planindeling rond een centraal dakterras met splitlevelorganisatie, evenals de overgebleven elementen van de oorspronkelijke interieurafwerking, zowel zichtbaar (zoals de vestiairekast en betonnen haard) als niet-zichtbaar op het moment van bescherming (zoals de betonnen zitput);

- 4° verder is het wenselijk dat:
- a) de oorspronkelijke planindeling en ruimtewerking zoveel mogelijk hersteld wordt, in het bijzonder:
 - 1) het open karakter op de begane grond door het verwijderen van de deur in de zijgevel, de afdekking van de centrale binnentuin, de valse plafonds en de later toegevoegde afsluiting in MDF tussen het bureau en de verlaagde winkelruimte achteraan;
 - 2) het verlaagde niveau van de haardhoek met het terug vrijmaken van de betonnen zitbanken rondom en reconstructie van de lage bakstenen muur ernaast.Eventueel kan ook gedacht worden aan het verwijderen van de winkelpui en van de uitbouw van de living om zo terug te keren naar de toestand van 1969;
 - b) het schrijnwerk vervangen wordt naar oorspronkelijk model, met name de voordeur en het raam van de keuken-eetkamer aan de binnentuin;
 - c) de oorspronkelijke interieurafwerking zoveel mogelijk hernomen wordt op basis van de voorhanden documentatie of op basis van materieeltechnisch onderzoek, in het bijzonder:
 - 1) de afwerkingslagen (verwijderen van verf op de onbepleisterde bakstenen muren en aanbrengen van rode verf op de vestiairekast en van rode verf met daarop bladgoud op de steunpilaar in de inkomhal);
 - 2) de vloeren (plaatsen van silexdallen in de buitenruimtes, splijttegels in de keuken en eetplaats, gebroken wit vast tapijt in de leefruimtes en het nachtgedeelte);
 - 3) de verlichting (heropenen van de ronde openingen in de betonnen plafonds en aanbrengen van eenvoudige peertjes).Eventueel kan ook gedacht worden aan de reconstructie van het oorspronkelijke vast meubilair, in het bijzonder het houten rek in de living en de betonnen keuken;
 - d) de oorspronkelijke buitenafwerking zoveel mogelijk hernomen wordt, in het bijzonder:
 - 1) de combinatie van baksteen met onbeschilderd beton en enkele kleurrijk geschilderde accenten, zoals het oranje en rood rond het ronde venster in de zijgevel, de rode schoorsteenpijpen, de rode brievenbus en de rode metalen schijf in de voordeur;
 - 2) het terugplaatsen van de brievenbus op betonnen blokken;
 - 3) het verwijderen van de neon lichtreclame.Eventueel kan ook gedacht worden aan de uitvoering van de scheidingsmuur op de perceelsgrens;
 - e) de daktuinen heraangelegd worden naar oorspronkelijk model.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;

- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
- a) het verwijderen, vervangen of wijzigingen van het dakvolume, de dakbedekking, de dakconstructie en gootconstructies;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, oculi, poorten, inclusief de beglazing, beslag, hang- en sluitwerk;
 - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekend gemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4m²;
- 5° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
- a) het plaatsen of wijzigen van bovengrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen;
 - c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
 - d) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m², met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen de straal van 30 m rond een vergund of een vergund geacht gebouw;
 - e) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
 - f) het structureel en fundamenteel wijzigen van de tuinaanleg;
- 6° het uitvoeren van de volgende handelingen aan of in het interieur:
- a) het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
 - b) het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
 - c) het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
 - d) het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, wandbekledingen, binnenschrijnwerk, inclusief de lambriseringen, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
 - e) het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontpleisteren van bepleisterde elementen;
 - f) het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige;
 - g) het plaatsen of vernieuwen van technische voorzieningen, zoals verwarming, klimaatregeling, elektrische installatie, geluidsinstallatie, sanitair, liften en beveiligingsinstallaties, met uitzondering van de installaties waarvoor geen destructieve ingrepen moeten gebeuren en/of die geen storende visuele impact hebben op het waardevolle interieur.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel, 23 APR. 2019

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS